

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research
Cilt / Volume 8, Sayı / Issue 20 (Aralık / December 2019), s. 26-46.
DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut311>
ISSN: 2147-5490, Mainz-Almanya

Özgün Makale/ Original Article

|| Geliş Tarihi: 15.11.2019
|| Kabul Tarihi: 05.12.2019

Dilsel Boşluk Kavramı: Tanım, Sınıflandırma ve Örnekler*

Linguistic Gap: Description, Classification and Examples

Songül İLBAŞ*

Öz

“Boşluk” kavramı pek çok bilimin araştırma konusu olmuştur. Fizik, felsefe, sosyoloji, matematik, hukuk ve mimari gibi bilim dalları, boşluğu kendi bakış açılarıyla incelemiş ve tanımlamıştır. Boşlukla ilgili ortaya atılan görüşler zaman içinde değişiklik göstermiştir. İlk araştırmalara göre boşluk diye bir kavram yoktur ancak ilerleyen dönemlerde boşluğun varlığı ve çok önemli işlevlere sahip olduğu pek çok araştırmada vurgulanmıştır.

Çalışmada konuyla ilgili çalışmalardan faydalanılarak farklı bilim dalları açısından boşluk kavramı, dilsel boşluk kavramı, dilsel boşluk türleri ve dilsel boşluk telafi yolları hakkında bilgi verilmiştir. Türkiye Türkçesindeki boşluklar akrabalık adları, evcil hayvan adları ve renk adları alanlarından tarama yapılarak örneklendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: boşluk, dilsel boşluk, sözlüksel boşluk, boşluğun telafisi, Türkiye Türkçesinde boşluk.

Abstract

The concept “gap” is the research subject of many sciences. Some fields like physics, philosophy, sociology, math, law and architecture have studied about gap and they have described it with their own perspective. The opinions about gap have changed in time. According to first studies there is no gap concept but existence of gap and his important functions have been emphasized in many studies later on.

At this study some information has given about gap in terms of different sciences, the concept linguistic gap, kinds of linguistic gap and methods of filling the gap benefiting studies about the topic. Gaps in Turkish have exemplified by scanning at the fields of relationship names, pet names and color names.

Keywords: Gap, linguistic gap, lexical gap, filling the gap, gap in Turkish.

* Bu makale, yazarın Prof. Dr. Erdoğan BOZ danışmanlığında hazırladığı “Türkiye Türkçesinde Dilsel Boşluk” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir

* Öğr. Gör. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Çavdır Meslek Yüksekokulu, Burdur-Türkiye.

Elmek: songulilbas@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4525-347X

Giriş

Boşluk kavramı, geçmişten günümüze birçok disiplinin araştırma konusu olmuştur. Fizik, felsefe, sosyoloji, matematik, hukuk ve mimari gibi bilim dalları, boşluğu kendi bakış açılarıyla incelemiş ve tanımlamıştır. Kimi araştırmalar boşluk diye bir şeyin olamayacağını savunurken kimileri boşluğa çok önemli işlevler yüklemiştir.

Dilde boşluk konusu ile ilgili araştırmalar sınırlı sayıdadır. Özellikle yabancı araştırmacıların bu konuda çalışmaları olsa da dilsel boşluk kavramı Türkiye'deki dil araştırmaları için yeni bir konudur. Dil, mükemmel sistemi ve türetim gücüyle kullanıcısının ihtiyacını karşılayan, insanın hem kendini ifade etmek için hem de etrafındaki insanları ve kavramları adlandırmak için kullandığı araçtır. Ancak kavramların sınırsızlığı ya da insan hayatına sürekli yeni kavramların girmesi dilin, kullanıcısının ihtiyacını karşılama özelliğini kimi durumlarda bilinen sistemin dışında ortaya koymasına sebep olur. İlk bakışta dilde boşlukların olduğunu söylemek ya da dilin kullanıcı ihtiyacını karşılamada yetersiz kaldığını düşünmek kabul edilebilir gelmeyebilir. Bununla birlikte dilsel boşluklar dilin yetersizliği ya da bu boşlukların kalıcı olduğu anlamına gelmediği gibi dil bu boşlukları kısa sürede farklı yöntemlerle telafi eder.

Dilsel boşluğu, genel olarak "bir dilde var olması beklenen dilsel ögenin o dilde bulunmaması" şeklinde ifade edebiliriz. Dilsel boşlukların tespit edilebilmesi için öncelikle; "dilsel boşluk kavramının neleri kapsadığı", "boşlukların nasıl tespit edilebileceği ve hangi ölçütlerin kullanılabilceği" ile "dilsel boşluk türleri" bilinmelidir. Elbette tespit ölçütlerinin uygulanabilirliği de önemlidir. Burada dillerin yapısı, sözcük türetme ve adlandırma kuralları etkilidir. Bu bilgiler ışığında sözlüksel ve dilbilgisel alanlardaki farklı türden boşluklar tespit edilebilir.

Amaç

Dil araştırmaları kapsamına giren *dilsel boşluklar (linguistic gaps)* pek çok yabancı çalışmaya konu olurken Türkiye Türkçesi açısından yalnızca birkaç çalışmada dar bir çerçevede ele alınmıştır. Ayrıca dilsel boşluk araştırmalarına kuramsal alt yapı sağlayacak çalışmalar da mevcut değildir. Araştırmanın temel amacı *dilsel boşluk* konusuna dikkat çekmek ve Türkçedeki *dilsel boşlukların* tespiti için gerekli kuramsal altyapının oluşmasına katkı sağlamaktır.

Yöntem

Bu çalışmada öncelikle boşluk ve dilsel boşluk kavramlarıyla ilgili daha önce yapılan çalışmalardan da hareketle genel bilgiler verilmiştir. Dilsel boşluğun tanımı ve sınıflandırması yapıldıktan sonra boşluk tespit yolları ve boşluk telafi yolları anlatılmıştır. Türkiye Türkçesindeki boşlukları örneklendirmek için belirlenen üç sözlüksel alandan yapılan tarama sonuçları tablolarda gösterilerek yorumlanmıştır. Sözlüksel alanlar; akrabalık adları, evcil hayvan adları ve renk adları olarak belirlenmiştir.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmada bütün dilsel boşluk türleri ele alınmıştır ancak Türkiye Türkçesindeki boşlukların tamamının tespiti ve telafi önerileri hem mümkün değildir hem de çalışmamızın amacı kapsamında değildir. Bu nedenle Türkiye Türkçesinden yalnızca sözlüksel boşluklar taranmıştır. Bu boşlukların taranmasında Adıgüzel'in (2014) "Sosyal Antropolojiye Göre Akrabalık Sistemleri ve Türkiye Türkçesindeki

Akrabalık Adları” adlı çalışması, Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük ve Marshall Boya renk kartelalarından oluşan bir örneklem kullanılmıştır.

1. Boşluk Kavramı

Hayatın her alanında karşılaşılması mümkün olan *boşluk* kavramı, pek çok disiplin için temel kavramlardan olmuş ve bunun sonucunda pek çok araştırmaya konu olmuştur. Fizik, felsefe, mantık, sosyoloji, matematik, hukuk ve mimari gibi alanlardaki çalışmalar doğrudan veya dolaylı olarak boşluk kavramına değinmiş ve her disiplin boşluğu kendi bakış açısıyla açıklamıştır. Boşluk, kavram olarak değişmese de boşluk algısı ve boşluğun işlevi her disiplin için farklılık gösterdiği için tanımlar da değişir. Üstelik bu değişiklik yalnızca disiplinler arasında değil, aynı alanda çalışan bilim insanları arasında bile görülür.

Boşluk kavramı üzerinde en çok duran disiplinlerden biri fizik olmuştur. Boşluğun varlığı ya da yokluğu ile fiziksel olayların oluşumuna etkisi, fizik araştırmacıları tarafından tartışılmıştır. Fizik araştırmacıları bir dönem boşluğun var olduğu görüşünü savunurken, ilerleyen dönemlerde farklı araştırmacıların boşluğun var olmadığını ispatlamaya çalıştığı görülür. Zamanı biraz daha ileri aldığımızda ise boşluğun aslında var olduğu hatta çok önemli işlevleri olduğu görüşü yaygınlık kazanır. Boşlukla ve boşluğun varlığıyla ilgili tartışmalar daha ilkçağda başlar. Kimi fizikçiler boşluğu gerçeğin temeli olarak görürken, kimileri boşluğun bulunmadığı görüşündedir. Özellikle kuantum kuramıyla birlikte fizik dünyasında “boşluk” hakkındaki düşüncelerde bazı değişiklikler görülür. Buna göre “boşluk tam boş değildir” ve “mutlak boşluk” yoktur. Benzer bir görüş Aristo tarafından “Doğa boşluğu sevmez.” sözleriyle ifade edilmişti (Saatçigil, 2012: 1).

Cushing, kimi felsefi kavramların fizikle bağlantısını açıkladığı çalışmasında boşluk kavramından da bahseder. Boşluğu optik (ışık) ve diğer elektromanyetik etkilerin iletilmesini sağlayan ortam olarak açıklar. Bunları ileten ortamın hava, su ya da katı gibi bir madde ortamı değil Güneş’le Dünya arasında olduğu gibi *boşluk* diye adlandırılan bir ortam olduğunu söyler (Cushing, 2006: 5). Böylece boşluğun açıklamasını yaparken aynı zamanda işlevinden de bahseder.

Gür’ün Deligeorges’ten çevirdiği çalışmada her şeyin kaynağının boşluk olduğu iddia edilir. Tanıma gelince, “boşluk; herhangi bir eylem ya da özelliğe sahip olmayan boş bir uzay değil, düşünülenin aksine enerji titreşkenidir”. Yani tahmin edilenden çok daha büyük bir enerjiye sahiptir. Boşluğun edilgen değil etken olduğu ve yüksek enerjisiyle kimi etkinliklere yol açtığı görüşü yalnızca iddia olarak kalmamış, kimi kanıtlarla desteklenmiştir. Bu konuda ilk çalışma Hollandalı fizikçi Hendrik Casimir’e aittir. Casimir, 1940’lı yılların sonlarında yaptığı çalışmalarında boşluk enerjisinin bir basınçla yol açtığını gözlemlemiştir. İçi boş kapalı bir kaba yerleştirdiği metal plakaların, sistem soğutulurken sıfır nokta değerine ulaşıldığında birbirlerine doğru itildiği görülür. Buradan, sıfır noktasına kadar soğutulmuş boşluk ortamında sıfır nokta enerjisi adı verilen bir enerjinin ortaya çıktığı ve bu enerjinin de bir basınçla plakaları ittiği sonucuna ulaşılır. Casimir Etkisi olarak bilinen bu durum, boşluğun boş ve edilgen olmayıp, kimi fizik olaylarının kaynağı olan etken bir enerji ortamı olduğu görüşünü destekler niteliktedir.

Boşluk kavramına din felsefesi açısından baktığımızda “esir” terimiyle sıkça karşılaşırız. Esir¹; maddenin beş duyu organıyla algılanamayan katı, sıvı ve gaz hallerinin dışındaki dördüncü hali olarak tanımlanır. Çakmak (2010), esiri beşinci element olarak gören anlayışı benimseyerek onun diğer elementlerin de anası olduğunu ileri sürer. Hatta varlığın temel unsurunun esir olduğunu söyler.

Felsefe, boşluk kavramı üzerinde duran diğer bir disiplindir. Boşluk, felsefenin temel kavramlarından biridir denebilir ancak burada da boşlukla ilgili tartışmalar söz konusudur. Filozofların bir kısmı boşluğu tanımlayıp, kimi olguların gerçekleşmesi için var olması zorunlu diye düşünürken; bir kısmı kendince farklı bir tanım yaparak boşluğa karşı çıkar.

Antikçağ Yunan felsefesinde maddeciliği savunan atomculara ve atomculuğu daha da geliştirerek ileri bir düzeye ulaştıran Epikuroşçulara göre boşluk vardır çünkü hareketin gerçekleşmesi için boşluğun olması zorunludur. Onlara göre özdek diye adlandırılan nesnelere hareket etmesini sağlayan ortam boşluktur. Bu görüşün, fizikçilerin savunduğu “elektromanyetik etkilerin iletilmesini sağlayan ortamın boşluk olduğu” görüşüyle paralellik gösterdiği açıktır.

Hançerlioğlu (1989) boşluğu, “içinde hiçbir özdeğin bulunmadığı uzay” olarak tanımlar. Burada bahsi geçen özdek ise en basit anlamda “nesne, madde” şeklinde ifade edilebilir. Tanımda kastedilen uzay boşluğunun olup olmadığı tartışmalıdır. Başka bir ifadeyle akıllarda “Uzay dediğimiz ortamın boş olması mümkün müdür?” sorusu vardır. Hançerlioğlu, açıklamasına bu soruya cevap niteliğinde şu ifadeleri ekler: “Uzay da özdek olduğundan gerçekte bu anlamda bir boşluk yoktur.” Buradan anlaşılacağı üzere, boşluğun felsefi olarak bir tanımı yapılmakla birlikte, soyut bir kavramdır ve var olması mümkün değildir. Descartes ise bu anlamda bir boşluğun olamayacağı görüşünü destekleyerek, uzayın her yerinin dolu olduğunu savunur. Aristo da doğada boşluğun olamayacağı görüşündeydi ve Yunan felsefesi buna dayanıyordu.

Söz konusu matematik olduğunda doğrudan “boşluk” kavramına bakmak yerine, basit düzeyde düşünüldüğünde boşluğun matematikteki karşılığı sayılabilecek “sıfır” a bakılabilir. Bu anlamda, matematikteki boşluk hakkında fikir üretebilmek için “Sıfır nedir, matematik için ne ifade eder, işlevi nedir” gibi sorulardan yola çıkmak mümkündür.

Crilly (2014)’nin sıfırla ilgili verdiği bilgiler önemlidir. Ona göre, sıfır dildeki virgüle benzer çünkü tıpkı virgül gibi sıfır da anlam karışıklığını önleyip, mümkün olan anlamlardan hangisinin kastedildiğini anlamayı sağlar. Crilly bu durumu şu örneklerle açıklar; 75 ve 705 sayılarından hangisinin kastedildiğini anlamamızı sağlayan “0”dır. Sıfır olmasaydı, hangi sayının kastedildiğini Babillilerin yaptığı gibi bağlamdan anlamaya çalışacaktık. Bu durumun bazen karışıklıklara yol açması olasıdır. Sıfırı bu anlamda bir yer belirteci olarak kullanan ise Yunan matematikçi Batlamyus’tur.

Kimi fizikçilerin boşluğu evrenin kaynağı kabul etmesi gibi matematikçilerden de sıfır olmadan matematiğin de olamayacağını düşünenler vardır. Crilly, sıfır olmazsa bilimin de olmayacağını, matematiğin sıfırsız çalışmayacağını söylerken; Kara (2016) da

¹ Geniş bilgi için bkz. Wikipedia, (Çevrimiçi), <https://tr.wikipedia.org/wiki/Es%C3%AEr>, 1 Nisan 2017.

gerçek (reel) sayıların boşluğun tanımı sıfırla anlam kazandığını belirtir. Buradan Kara'nın sıfırı, "boşluk" kavramıyla özdeş gördüğünü de anlamış oluyoruz.

Sıfırla ilgili dikkat çekici bilgiler veren Pekşen'e (2014) göre sıfırı bugün kullanıldığı şekliyle ilk kullananlar Hintliler olmuştur. Daha sonra Araplara ve onlardan da Batı'ya geçmiştir. Elbette Batı'nın sıfırı kullanma konusunda çok geç kalmasının bir sebebi olmalıydı. Bu durum, Pekşen tarafından sıfırın "boşluk" ve "sonsuzluk" kavramlarıyla olan ilgisiyle açıklanır. Yunan felsefesi, boşluğun olmadığı görüşüne dayanıyordu. Sıfırı kabul etmek ve kullanmak boşluğun varlığını da kabul etmek olacağından, Batı bu konuda çekimser kalmıştı.

Yukarıdaki bilgiler ışığında "boşluk" ve "sıfır" kavramlarının bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür. Hatta Pekşen bunlara "yokluk, hiçlik, anlamsızlık" gibi kavramları da ekler. Sanskritçede sıfır için kullanılan, "gagana (uzay), sunya (boşluk), bindu (nokta)" sözcükleriyle de görüşünü pekiştirir. Arapların boşluk anlamındaki "sıfır" sözcüğünü kullanmalarını da buna bağlar. Ifrah (1998) da insanlığın "yok" ve "hiç"i ifade etmek için yıllarca aradığı simgenin sıfır olduğu görüşündedir ancak "boşluk" kavramının "yokluk" ve "hiçlik"le aynı anlama geldiği görüşüne biraz tereddütle yaklaşmak gerekir.

İlk bakışta dikkat çekmese de mimarinin temel unsurlarından biri boşluktur. Her şeyden önce mimari yapılar boşluklar üzerine kurulur. Bunun yanında tamamlanmış yapılardaki boşluklar da mimari için önemlidir ancak şunu söylemek gerekir ki gerek bir yapıya gerekse bu yapıların içine bakıldığında ilk dikkati çeken boşluklar değil boşluğu dolduran nesnelere olur. Oysa dikkat edildiğinde bu nesnelere birbirinden bağımsız farklı yerlerde bulunduğu değil, belli bir düzen içinde bir boşluğu doldurduğunda anlamlı hale geldiği fark edilebilir. Kara (2016), boşluğun nesnelere tanınır hale getirdiği ve nesnelere de boşluğu görünür kıldığı görüşündedir. Nesnelere ve boşluğu bütünü parçaları kabul eder. Düşüncelerini desteklemek amacıyla çalışmasında Lao Tse'nin şu görüşüne yer verir: "Bir kap ancak boşluğu sayesinde yararlı olabilir. Pencere olarak işe yarayan şey duvarda açılan boşluktur. Nesnelere işe yarar kılan şey onlarda var olmayandır." Hem Kara'nın hem de Tse'nin görüşlerinden de anlaşılacağı üzere nesnelere ne kadar önemliyse boşluk da o kadar önemlidir. Nesnelere ve boşluk birlikte anlam kazanır.

Boşluk kavramının üzerinde durulduğu bir başka disiplin de hukuktur. Boşluk kavramı, "kanun boşluğu, hukuk boşluğu" ifadeleriyle hukuk alanında sıkça karşılaşılan kavramlardan biridir.

Sosyolojide boşluk kavramı "kültürel gecikme" kavramıyla ilgili olarak kullanılır. Kültür, toplumların yaşamını düzenleyen sistemlerden biridir ancak maddi kültür öğeleri ve sosyal hayat hızlı bir değişim ve gelişim içinde olduğundan, manevi kültürün bu değişimi takip etmesi zaman zaman sekteye uğrayabilir. Bu durum kimi çalışmalarda "kültürel gecikme" olarak adlandırılır ve "maddi kültürde meydana gelen değişiklikler belli bir gecikmeyle manevi kültür tarafından (hukuk, töre, gelenek, görenek, toplumsal zihniyet vs.) takip edilirken doğan boşluk" olarak tanımlanır (Suğur, 2012). Bu durum bir bakıma maddi ve manevi kültür arasındaki uyumsuzluğun toplumdaki yansımasıdır.

2. Dilsel Boşluk

Boşluk üzerine yapılan çalışmalarda tanım ve tasnif konusunda kimi karışıklıklar vardır. Dilsel boşluk, kavramsal boşluk, sözlüksel boşluk ve hatta kültürel boşluk kavramları farklı şekillerde tanımlanmış ve tasnif edilmiştir. Kavramsal ve kültürel boşlukların kimi çalışmalarda dilsel boşluklara dahil edilmediği, kimilerinde ise dilsel boşlukların türleri arasında sayıldığı görülür. Dilsel boşluk çalışmalarında dil, kavramları karşılaması, adlandırması ve bunun sonucunda dil kullanıcısının ihtiyacını gidermesi açısından ele alınmaktadır. Dilin “kavramları ifade etme” işlevini herhangi bir sebeple yerine getiremediğinde “boşluklar” ortaya çıkmaktadır. Dildeki boşluğun ortaya çıkışı kavramlarla yakından ilişkilidir. Dilsel boşlukların sebebi bir kavramın yokluğu ya da kimi özellikleri olabilir. Bu doğrultuda öncelikle “kavram” konusu ve Saussure’ün dille ilgili görüşleri üzerinde durulması gerekir ki Saussure dilin, kavramları belirten göstergeler sistemi olduğunu ileri sürer.

Saussure’ün kuramına göre kavram, göstergenin gösterilen yönüdür. Aksan ise kavramı; “insanın çevresindeki nesnelere, olay ve durumlara ait, kişisel gözlem ve deneyimlere dayanan tasarımlarının zihinde yer eden ve bir soyutlamayla (abstraction) dile dönüşen yönüdür” şeklinde ifade eder (2016: 53). Kavram, geneldir ancak farklı bireylerde ya da toplumlarda farklı değerler taşıyabilir. Gösterge sistemi içinde düşünürsek gösterilenin var olması ya da olmaması kadar taşıdığı değer de göstereni etkileyecektir. Burada gösteren dil, dolayısıyla da dilsel birimlerdir. Kavramla ilgili her durum dili de ilgilendirir çünkü genel olarak önce kavramlaştırma, sonra adlandırma vardır ve kavram; sözün art alanıyken söz de kavramın varlık alanıdır (Boz, 2015: 31).

Bir kavramın evrensel olarak var olabilmesi için bütün toplumlarda aynı değere sahip olması ya da aynı anlamı ifade etmesi gerekir. Söz konusu tek bir toplum olursa, daha önce de belirttiğimiz gibi her ne kadar bireyler arasında da farklı değerler taşıması mümkün olsa da herhangi bir kavram üzerinde bir dili konuşan toplumun bütün üyelerinin ortak bir görüşü olması beklenir. Başka bir deyişle; eğer bir kavram bir toplum için varsa ve belli bir değer taşıyorsa o kavramdan genel olarak herkesin aynı şeyi anlaması gerekir. Evrensel kavramları bir kenara bırakırsak, her kavram her toplumda oluşmamış olabilir. Eğer toplumu oluşturan bireylerin zihinlerinde dış dünyaya ait bir öğeyle ilgili herhangi bir iz bulunmuyorsa bahsedilen öğe, o toplumda kavramlaştırılmamıştır. Bu durumda göstergenin gösterilen yönünden bahsedilemez. Buradan hareketle *kavramsal boşluğu*, bir dili konuşan toplumda dış dünyaya ait bir öğeyle ilgili bilgi veya tecrübe gibi herhangi bir zihinsel iz bulunmaması şeklinde tanımlayabiliriz. Bu tanıma ve kavramın bireyler arasında da değişebildiği konusunda yukarıda söylenenlere bakıldığında, kavramsal boşluğun neden yalnızca toplumsal boyut göz önünde bulundurularak tanımlandığı sorusu akla gelebilir. Bu konuda dil ve kavramın iç içeliği ve birbiriyle ilişkisi dikkate alınmıştır. Dil, toplumsal bir kültür ögesi olduğu için kavramın da toplumun tamamı için var olup olmaması ya da herhangi bir değere sahip olup olmaması çalışmamızdaki kavramsal boşluk algısında ve tanımında etkili olmuştur.

Dilsel boşluk; bir dilde bulunması beklenen dilsel ögenin bulunmamasından doğan boşluktur. Örneğin; bir dilde o dili konuşanların zihninde kavram olarak var olan bir nesneyi karşılayan sözlüksel bir ögenin bulunmaması bir dilsel boşluktur. Başka bir ifadeyle kavramsal boşluğun dildeki karşılığı ya da bir sonraki aşamasıdır. Burada dikkat edilmesi gereken şudur; herhangi bir dilsel birimin yokluğunun boşluk olarak

adlandırılabilmesi için öncelikle kavram olarak var olması gerekir. Eğer bir kavram zihinlerde canlandırılabilirdiği halde dilde karşılık bulmuyorsa bir boşluktan bahsedilebilir. Kavrama denk gelmeyen boşlukların dilsel birimlerle doldurulması mümkün değildir (Proost, 2007: 97). Dilsel boşluk terimi ve tanımı oldukça geneldir. Bir dilde görülebilecek bütün boşluk türlerini ifade eden bir üst başlıktır.

Boşluk konusuyla ilgili Türkiye'deki tek kapsamlı çalışma Akşehirli'ye aittir. Akşehirli, çalışmasında boşluklardan sözlüksel boşluk olarak bahseder ve sözlüksel boşluğun; tanımlandığı halde adlandırılmamış ya da adı sözlükselleşmemiş kavramlar olduğunu belirtir (2013: 49). Bu tanımdan Akşehirli'nin de yukarıda belirttiğimiz gibi sözlüksel boşluğun ilk aşamasının kavramlaştırma olduğunu söylediğini anlayabiliyoruz. Tanımda geçen "tanımlandığı halde" ifadesinden zihinlerdeki tanımlamanın yani kavramlaştırmanın anlaşılması mümkündür. Tanımın devamındaki "adı sözlükselleşmemiş" ifadesi ise daha çok sözlükselleşme konusuyla ilgilidir. Burada sözlükselleşme kurallarına göre sözlüklere alınan ve alınmayan dilsel birimler incelenmelidir.

Hartmann ve James, Dictionary of Lexicography adlı çalışmasında sözlüksel boşluk için "belirli bir anlamı ifade etmek için herhangi bir sözcüğün bulunmamasıdır, örneğin diller arası kültüre özgü sözvarlığı terimlerinin çeviri karşılığının olmamasıdır" tanımını yapar (2002: 84). Proost (2007) sözlüksel boşluğu; konuşanların zihinlerinde kavramlara denk geldiği halde sözvarlığında bulunan boşluklar olarak ifade ederek boşluktan kastının var olması dilsel açıdan mümkün olduğu halde var olmayan dilsel birimler olduğunu belirtir.

Lehrer, bir sözcüğün herhangi bir şekilde eksik kaldığı her durum için sözlüksel boşluğun söz konusu olduğunu söyler (akt. Kolman, 2011: 15). Boşluğu; bir sözlüksel alanın yapısındaki belirli bir dizide bulunan sözlüksel bir birimin yokluğu şeklinde tanımlar (Proost, 2007: 100). Lyons'un sözlüksel boşluk tanımı da Lehrer'in tanımıyla benzerlik gösterir. Lyons'a göre sözlüksel boşluk; bir sözlüksel alanın yapısındaki boş sıralardır (Proost, 2007: 105). Bu iki tanımda bu noktanın dikkate alınmadığı görülür. Allan ise sözlüksel boşluk tanımı yaparken kavrama dikkat çeker. Ona göre sözlüksel boşluk; bir kavramsal alandaki birbirine yakın kavramlardan biri adlandırılmışken bir diğeri için dilde herhangi bir sözlüksel ögenin bulunmamasından doğan boşluktur (Proost, 2007: 97-113). Cruse sözlüksel boşluktan bahsedebilmek için kavrama işaret eden herhangi bir kanıtın olması gerektiğini savunur ve sözlüksel boşluğu; bir dilde belirli bir düşünceyi ifade etmek için bulunması beklenen sözcüğün o dilde bulunmaması olarak tanımlar. Bununla birlikte dilde kültüre yabancı olan bir kavramı karşılayan sözcüğün bulunmaması durumunda sözlüksel boşluk oluşmadığını savunur (2006: 93).

Yukarıda yapılan tanımlardan hareketle sözlüksel boşluğu; dil kullanıcısının zihninde dünya bilgisiyle oluşan somut veya soyut kavramların, eşin bir kavram dilde karşılık bulmasına rağmen dilsel karşılığının bulunmamasından doğan boşluk şeklinde tanımlayabiliriz (İlbaş, 2019: 25). Lehrer'in boşluk örneğine bakacak olursak yaptığımız tanım daha da netleşecektir. Lehrer'e göre İngilizcede kız ve erkek çocuk için *child* sözcüğü, anne ve baba için *parent* sözcüğü kullanılırken, teyze ve dayı için, amca ve hala için ya da kız ve erkek yeğen için herhangi bir sözlüksel ögenin bulunmaması sözlüksel boşluk oluşturur (akt. Proost, 2007: 99).

3. Dilsel Boşlukların Tespiti

Dilsel boşlukların tespiti basit bir tarama yöntemiyle yapılabilecek kadar kolay değildir. Özellikle sözlüksel düzeydeki yani bir dilin sözvarlığındaki boşlukların tespiti oldukça zordur. Sözvarlığında bulunan bütün boşlukların tespit edilebilmesi için dilin sözvarlığını eksiksiz bir şekilde yansıtan sözlüklere ihtiyaç vardır. Bütün boşlukların tespiti, bütün sözvarlığının eksiksiz olarak taranmasıyla mümkün olacaktır ki bu da olanaksızdır. Bunun yanında dil canlı bir varlıktır ve sürekli bir değişim içindedir. Zihinlere giren yeni kavramlar nedeniyle dil, yeni sözcüklerin türetilmesine de her zaman açıktır. Bu da boşlukların tespitini zorlaştıran diğer bir etkidir. Bütün bunlar göz önünde bulundurularak boşluklar için “görece dilsel boşluk” ve “olası dilsel boşluk” ifadelerini kullanmak yerinde olacaktır.

Bir dildeki boşlukları tespit ederken belli sınırlar içinde kalmak gerekir. Bu da sözlüksel boşluk tanımı yaparken dikkat çektiğimiz “sözlüksel alan” kavramının önemini ortaya koymaktadır. Bir dilin sözvarlığındaki bütün boşlukları tespit etmeye kalkışmak yerine sözlüksel alanlar üzerinden tarama yapılması daha uygundur.

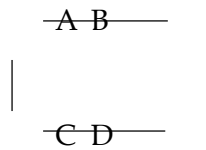
Dilsel boşlukların tespitiyle ilgili farklı yöntemler izlenebilir. Bu yöntemler, çeşitli tespit ölçütleri belirlenerek boşluk taramasının bu ölçütler üzerinden yapılmasına dayanır. Lehrer’in konuyla ilgili çalışmasında kullandığı yöntemlere göre:

- Öncelikle boşluk aranacak sözlüksel alan belirlenir
- Belirlenen sözlüksel alanın bütün öğeleri için geçerli olacak değişkeler belirlenir
- Belirlenen değişkeler bir tablonun satır ve sütunlarına yerleştirilir
- Tarama sonucu elde edilen sözlüksel öğeler tabloya yerleştirilir (Proost, 2007: 100-102)
- Bir boşluktan söz edebilmek için her bir değişke satır veya sütununda en az bir ögenin bulunması gerekir. Bu nedenle değişkeler belirlenirken sözlüksel alanın en az bir ögesi için geçerli bir değişke olmasına dikkat edilmelidir.

Fischer, sözcüksel boşlukların yapıyla ilgili olduğunu düşünerek bu boşlukların belirlenebilmesi için üst anlamlılık, eş anlamlılık ve karşıt anlamlılık gibi anlam ilişkilerinden oluşan *sözcüksel ilişki örüntüsünün* belirlenmesi gerektiğini söyler (2000: 2). Herhangi bir kavramı ifade edecek sözlüksel bir birimin yokluğunun, dilde bir boşluk oluşturduğunu söyleyebilmek için benzer bir kavramın sözlüksel ifadesinin o dilde var olması gerekir. Sözcüksel ilişki örüntüleri, benzer kavramların sözlüksel ifadelerinin varlığını kontrol etmede yardımcı olacaktır.

Fischer, sözcüksel ilişkilerle ilgili düşüncelerini ortaya koyarken Cruse’un sözcüksel ilişkilerle ilgili şemasından faydalanmıştır (2000: 3).

Şekil 2. Cruse’a Göre Sözcüksel İlişkiler

Bu şemaya göre, A'nın B ile olan ilişkisine paralel bir ilişki C ile D arasında vardır. Aynı şekilde A'nın C ile ilişkisi de B'nin D ile olan ilişkisine paraleldir. Benzer paralellikler ters yönde de görülür.

Proost'un çalışmasının odak noktası sözeylemler ve iletişim eylemleridir. Bu iki alandaki boşlukların iki farklı düzeyde oluştuğunu ileri sürer:

1. Anlamın kavramsal düzeyinde oluşan boşluklar
2. Anlamın sözlüksel düzeyinde oluşan boşluklar

Anlamın kavramsal düzeyinde oluşan boşluklar, "önermesel içerik, konuşanın önermesel tutumu, konuşanın niyeti ve konuşanın varsayımları" gibi kategorisel kiplik örnekleri için geçerli bütün değerlerin bir araya getirilmesiyle tespit edilebilir. Bununla birlikte boşluk tespiti yapılırken akla uygun olmayan sözeylemlere işaret eden kombinasyonlar hariç tutulmalıdır çünkü bunlar daha önce de bahsettiğimiz gibi kavrama denk gelmediği için yoklukları sözlüksel boşluk olarak değerlendirilmez. Aynı zamanda kavrama denk gelse bile genel insan davranışlarının dışında kalan örnekler de yine boşluk taramasının dışında tutulmalıdır.

Anlamın sözlüksel düzeyinde oluşan boşluklar da yine kategorisel kiplikler için hangi değerler kombinasyonlarının sözlükselleştigi, hangilerinin sözlükselleşmediğine bakılarak tespit edilebilir. Bunun için belirli bir alana ait eylemlerin alt anlamlıları, üst anlamlıları ve zıt anlamlıları sistematik bir şekilde taranmalıdır. Proost'a göre "bildir- (inform)" eylemi bu konunun tipik bir örneğidir çünkü bu eylemle ilgili özel alt anlamlı eylemlerde boşluklar vardır. Burada Proost'un çalışmasını İngilizce, Almanca ve Flemenkçe kapsamında yaptığını tekrar söylememiz gerekir. Aynı şekilde "övün- (boast)" eyleminin ise zıt anlamlısına bakıldığında bir boşluk olduğunu belirtir (2007: 115-118).

Dilsel boşlukların tespitinde kullanılabilecek ölçütleri toparlamak gerekirse;

- alt ve üst anlamlılık
- karşıt anlamlılık
- sözlükselleşme değışkeleri
- parça-bütün ilişkisi

sözlüksel düzeydeki boşlukların tespit ölçütleridir. Dilbilgisel düzeydeki boşluklar için dilin çekim ve üretim sistemi açısından tarama yapılmalıdır. Diller arası boşluklar söz konusu olduğunda ise karşılaştırılan dillerin adlandırma sistemleri, o dilleri konuşanların zihinlerindeki kavramlar ve o dillerin ait olduğu kültürlerin boşluk tespitinde dikkate alınması gerekir.

4. Dilsel Boşluk Türleri

Boşlukları; oluştuğu durumlar, boşluk sebepleri ve dilin hangi düzeyinde oluştuklarına bakarak türlere ayırabiliriz. Dilsel boşluklarla ilgili çalışmalarda tanım konusunda görülen çeşitlilik sınıflandırma konusunda da karşımıza çıkar. Konuyla ilgili çalışma yapan araştırmacıların farklı sınıflandırmalara ve boşluk türleri için farklı adlandırmalara başvurduğu görülür.

Lehrer;

- sesbilgisel
- biçimbilgisel
- sözdizimsel
- anlambilgisel

boşluklardan bahseder. Öncelikle sesbilgisel kurallar izin verdiği halde kurulmayan biçimbirim boşluklarını ele alır. Daha sonra çekim boşluğu da diyebileceğimiz paradigma boşluklarına dikkat çeker ancak bu iki türün anlamla ilgisi yoktur. Üçüncü bir tür olarak anlamla ilişkili olabilecek olan türetimsel (yapım ekleriyle ilgili) boşluklardan söz ederek “ungood, mistelephone” gibi örnekler verir. Lehrer’in çalışmasında bunların dışında “matris boşluğu (matrix gap)” adıyla bir boşluk türü daha yer alır. Bu, anlamsal özellikleri açısından benzer sözlüksel öğelerin incelenmesiyle ortaya çıkan boşluk türüdür. Lehrer, İngilizcede ölmüş insan vücudu için “corpse”, ölmüş hayvan vücudu için “carcass” sözcükleri varken ölmüş bitki bedeni anlamında bir sözcüğün bulunmamasını bu tür boşluklara örnek verir. “(akt. Kolman, 2011: 15-16).

Lyons (1977), sözlüksel boşluk sınıflandırmasında alt ve üst anlamlılığı ölçüt olarak

- mevcut alt anlamlıların eksik üst anlamlıları
- mevcut üst anlamlıların eksik alt anlamlıları

olmak üzere iki tür boşluktan bahseder. Buna göre İngilizcede “git-/gel-”, “öğrenci/öğretmen”, “al-/sat-” gibi karşıt çiftler için üst anlamlı terimlerin bulunmaması sözlüksel boşluk oluşturur. Lyons’un bunların dışında verdiği kimi örneklerde ise zıt anlamlılığı ölçüt aldığı görülür. Fransızcada “yüksek (haut)” ve “uzun (long)” gibi sıfatlar için “bas” ve “court” gibi zıt anlamlı sözcükler varken “derin (profond)” sıfatının zıt anlamlısının bulunmadığını dolayısıyla bir boşluk oluştuğunu söyler (Proost, 2007: 105).

Ivir (1977) boşlukları;

- dil içi boşluklar (intra-language gaps)
- diller arası boşluklar (inter-language gaps)

olmak üzere ikiye ayırır ve farklı diller farklı anlamsal özellikleri sözlükselleştirdiği için *diller arası boşlukların* oluştuğunu, bunların *kavramsal* düzeyde olduğunu belirtir. Aynı zamanda Ivir’e göre bu boşluklar rastlantısaldır ve ihtiyaç duyulduğunda rastlantısal olarak doldurulur.

Akşehirli, sözlüksel boşlukları dilbilimsel oluşum nedenlerine göre ikiye ayırır:

i. Dizgesel boşluklar: Dilin biçimbilimsel kurallarının izin vermemesinden dolayı tek bir sözlükbirimle ifade edilemeyen kavramlara dayanan boşluklardır. Örneğin; **kız + ım + sız** şeklinde bir yapı Türkçe için geçerli değildir. Dolayısıyla bu kavramı karşılamak için “kızım olmadan, kızımın olmadığı” gibi *açıklayıcı karşılık* diye adlandırdığımız sözdizimsel yapılar kullanılır.

ii. *Geçici boşluklar*: Biçimbilim kuralları izin verdiği halde henüz türetilmemiş sözcüklerin oluşturduğu boşluklardır. Örneğin; ev + cil, insan + cıl türetilmiş ama **kitap + cıl** türetilmemiştir. Oysa böyle bir sözcüğün türetilmesi mümkündür (Akşehirli, 2013: 49-63).

Akşehirli'nin kullandığı sınıflandırmadan bahseden ilk isim Chomsky'dir. Chomsky; sesbilgisel seviyede bulunan geçici ve sistematik boşluklar arasındaki ayrımın sözdizimsel seviyede de bulunup bulunmadığını araştırarak *geçici boşluk* ve *sistematik boşluğu* şöyle tanımlar:

Geçici boşluk (accidental gap): Sesbilgisel olarak geçerli bir dizilişin meydana gelmemesi.

Sistematik boşluk (systematic gap): Sesbilgisel olarak geçerli olmayan bir dizilişin bulunmaması (Akt. Proost, 2007, 96-98).

Kozan, boşlukların sınıflandırılmasında farklı yöntemler bulunduğunu, Markovina ve Sorokin'in boşlukları *dilsel* ve *kültürel boşluklar* olmak üzere ikiye ayırdığını belirtir.

Kozan ise öncelikle

- dilsel boşluk
- kültürel boşluk

ayrımı yapar, ardından dilsel boşlukları

- sözcüksel boşluk
- dilbilgisel boşluk
- üslupbilimsel boşluk

olarak sınıflandırır (Kozan, 2014: 69-70).

Dilsel boşlukları ayıran temel özellik bir dilin kendi sistemi içinde ya da birden fazla dilin karşılaştırılması sonucu oluşmasıdır. Buna göre boşluklar,

- diller arası boşluk
- dil içi boşluk

olmak üzere ikiye ayrılır.

a. Diller Arası Boşluk

Boşluk konusuyla ilgili çalışmalar çoğunlukla birden fazla dilin karşılaştırılması yöntemiyle yapılmış ve diller arası boşluklar üzerinde durulmuştur. Bu tür boşlukların büyük oranla dil-kültür ilişkisine bağlı olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Dil ve kültür arasındaki ilişki kültürdilbilimi (cultural linguistics)'nin inceleme alanına girer. Grinko; V. N. Teliya, Yu. S. Stephanov, A. D. Arutyunova, V. A. Vorobyev, V. Şaklein, V. A. Maslova gibi araştırmacıların çalışmaları sonucu 90'lı yıllarda sosyal bilimlerde bağımsız bir alan olarak kültürdilbiliminin (cultural linguistics) ortaya çıktığını belirtir. Bununla birlikte bu alanın temeli W. Humboldt, İ. A. Boduen de Courtaigne, E. Sapir, B. Whorf, A. A. Potebnya gibi dilbilimcilerin fikirlerine dayanır (akt. Paşalıoğlu, 2014: 11).

Kültürdilbilimi; “dil ve kültür ilişkilerini inceleyen, kültürbilimsel yaklaşım içerisinde oluşmuş bir disiplindir”. Dil ve kültür ilişkisini inceleyen *kültürdilbiliminin* temel kavramlarından biri *boşluktur*. Markovina’ya göre genel bir tanımlamayla *boşluk*; dilin, metnin ya da kültürün anlamsal haritasındaki “beyaz sayfa”dır (akt. Kozan, 2014: 59-68). *Kültürel boşluk (cultural gap)*; kaynak kültürde bulunan ögenin hedef kültürde bulunmaması ya da farklı bir değer ifade etmesinden dolayı iki kültürün karşılaşması sırasında oluşan boşluktur ve üçe ayrılır:

- Etnografik boşluk
- Psikolojik boşluk
- Davranışsal ve bedensel boşluk (Kozan, 2014: 70)

Kozan, kültürel boşluklardan ayırdığı dilsel boşlukları da kendi içinde çeşitlendirmiştir. Buna göre dilsel boşluklar üçe ayrılır:

i. *Sözcüksel boşluk*: Türkçedeki “*Aşure, beşibirlik, mihlama, gecekondur*” Rusça için sözcüksel boşluk oluşturur. Rusça “*борщ*, (et ya da mantar suyu ile yapılan pancar çorbası), *кокошник*, (yelpaze şeklindeki geleneksel kadın şapkası)” gibi örnekler de Türkçe için sözcüksel boşluktur.

ii. *Dilbilgisel boşluk*: Türkçedeki “*öğrenilen geçmiş zaman*” Rusça için dilbilgisel boşlukken, Rusçadaki biçimbirimler ve türemiş sözcüklerle ilgili de Türkçede dilbilgisel boşluk oluşacaktır.

iii. *Üslupbilimsel boşluk*: Rusçadaki çok anlamlı “-ка” biçimbirimi üslupbilimsel değeri nötr olan “*минеральная вода*” (maden suyu), “*маршрутное такси*” (dolmuş), “*читальный зал*” (okuma salonu) sözcüklerinden sadece konuşma dilinde kullanılan “*минералка*”, “*маршрутка*”, “*читалка*” sözcüklerini türetir. Burada Türkçe için üslupbilimsel boşluk söz konusudur (Kozan, 2014: 69-70).

Diller arası boşluklar;

- Ses düzeyinde
- Sözlüksel düzeyde
- Dilbilgisel ulam düzeyinde

olmak üzere üçe ayrılır.

Dilin bir işaretler sistemi olduğunu göz önünde bulundurursak bu sistemlerin ilk basamağında ses sistemi vardır. Alfabe farkı her dil için farklı bir ses sistemi oluşturur. Bu durum, dillerin karşılaştırılması sırasında ortaya çıkan diller arası boşlukların da sebebidir. Şunu belirtmek gerekir ki bu boşluklar, bir dile başka dillerden geçmiş alıntı sözcüklerde oluşur çünkü diller arası çeviri yapılırken ses çevirisi yapılmaz. Dolayısıyla kaynak dilde var olan bir sesin ve bu sesin işaretleyicisi olan harfin hedef dilde bulunması zorunlu değildir. Bununla birlikte herhangi bir sebeple bir dilden başka bir dile geçmiş olan sözcüklerde alfabe farkından dolayı ses düzeyinde boşluklar oluşabilir. Bu tür boşluklara örnek olarak Türkçe ile Arapça arasında ve Türkçe ile İngilizce arasında bir karşılaştırma yapılabilir. Elbette bu karşılaştırma alfabe karşılaştırması olacaktır.

Latin alfabesi ve Arap alfabesi karşılaştırıldığında; /ç, j, o, ö, p/ seslerinin işaretleyicilerinin Arap alfabesinde bulunmadığı görülür. Peltek s ve z, hı, ayın gibi seslerin de Latin alfabesinde bulunmadığı, kimi ünsüzlerin ise Arap alfabesinde art damaksıl ve ön damaksıl olmak üzere iki farklı biçimi bulunurken Latin alfabesinde tek biçiminin bulunduğu görülür. Dillerin ve alfabelerin ünlü ve ünsüz sistemleri farklı olduğu için bu ses ve harf farklılıkları da olağandır.

Hem dil içi hem de diller arası boşluk türleri içinde en yaygın olanı sözlüksel düzeyde görülen boşluklardır. Dillerin karşılaştırılması sırasında ortaya çıkan bu boşluk türü; bir kavram, kaynak dilde sözlüksel bir birimle ifade edilirken hedef dilde bu kavramı karşılayacak sözlüksel bir birimin bulunmaması şeklinde açıklanabilir. Diller arası sözlüksel boşluk çeviriyle ilgilidir ve çoğunlukla bir dilden başka bir dile çeviri yapılırken fark edilir. Bunun dışında bu boşlukların tespiti için iki ya da daha fazla dilin sözcük varlığında tarama yapılması gerekir. Türk kültüründe yeri olan “yüz görümlüğü” ifadesi İngiliz toplumunda bulunmayan bir kavramdır ve bu kavramın sözlüksel karşılığı İngilizcede bulunmaz. Burada kavramın olmamasından doğan bir boşluk söz konusudur.

Her dil birbirinden farklı yapısal özellikler gösterir. Sözcük yapısı, cümle yapısı, çekim ve türetim özellikleri gibi pek çok açıdan diller birbirinden ayrılır. Dillerin birbirinden ayrılmasına sebep olan bir başka konu da sahip oldukları dilbilgisel ulamlardır. Zaman ve kişi ulamları gibi işaretleyicileri farklı olsa da bütün dillerde bulunan ulamların yanında kimi dillerde bulunduğu halde kimilerinde bulunmayan ulamlar vardır. Zollmann, Venugopal ve Vogel, bilgisayarlı çeviri süreciyle ilgili çalışmasında bir boşluk türü olarak “çekim (büküm) boşluğu” konusundan bahseder. “Biçimbilgisi çekim açısından zengin bir dilden, nispeten daha fakir bir dile çeviri sırasında istatistiksel makine çevirisinin bileşenlerinin ortaya çıkışında yaşanan boşluk” olarak tanımlanan bu tür boşluklardan dolayı “yüzey sözcük formu (surface word form)” dedikleri bir formun kullanıldığını söyler (2006: 201).

Dilbilgisel ulam boşluğuna en güzel örnek olarak Türkçe ve İngilizcedeki zamanların farklılığı verilebilir. Bu durum aynı zamanda İngilizce öğrenmeye çalışırken en çok zorlanılan konulardan biridir çünkü farklı zaman kavramlarının zihne oturtulması zordur. Bunun yanında çeviri sırasında da kimi yanlışlıklara sebep olabilir. İngilizcedeki present simple tense (geniş zaman), present continuous tense (şimdiki zaman) ve future tense (gelecek zaman) için herhangi bir karışıklık söz konusu değildir. Bunlar Türkçede de bulunan zamanlar olduğu için bir boşluk da oluşturmaz. Yine past continuous tense (bitmiş şimdiki zaman), future perfect tense (gelecekte anılan zamanda tamamlanmış zaman) ve future continuous tense (gelecekte belirli bir zamanda devam edecek zaman) olarak bilinen zamanlar da kavramakta çok zorlanmayacağımız ve Türkçede karşılık bulabileceğimiz zamanlardır. Ancak İngilizcede simple past tense (geçmiş zaman), present perfect tense (yakın bir zamanda bitmiş zaman), present perfect continuous tense (geçmişte başlamış olan ve devam eden zaman), past perfect tense (görülen geçmiş zaman), past perfect continuous tense (geçmişte başlayıp belirli bir zamana kadar devam etmiş) ve future perfect continuous (gelecekte anılan zamanda bir süre devam etmiş zaman) olarak adlandırılan zamanlar için durum biraz karışıktır. Bu zamanları hem zihnimizde oturtmak hem de İngilizceden Türkçeye çevirilerde bunlara karşılık bulmak oldukça zordur. Bunlar dilbilgisel ulam olarak Türkçede bulunmadığı için dilbilgisel işaretleyicisi de yoktur. Türkçede geçmiş zaman dediğimiz ulam için İngilizcede birden fazla ulam vardır. Eylemin yakın bir zamanda mı uzak bir zamanda

mı tamamlanmış olduğu Türkçede zaman ulamında değişmez ve tamamlanmış eylemlerin hepsi aynı geçmiş zaman çekimine girer. Gelecek zamanla ilgili de İngilizcedeki çeşitlilik Türkçede bulunmaz.

b. Dil İçi Boşluk

Dil içi boşluklar anadili konuşurunun kolaylıkla fark edemeyeceği, anadili konuşuru olmayanların ise özel bir inceleme yapmıyorsa hiç karşılaşmayacağı türden boşluklardır. Dil, herhangi bir yolla bu boşlukları telafi ettiği için iletişimde herhangi bir aksamaya yol açmayan bu boşlukların fark edilmemesi olağandır. Adı olmayan bir kavramı dilin imkanlarını kullanarak sözlüksel olmasa da ifade edebildiğimizi düşünürsek bu boşlukların tespit edilmesi oldukça güçtür.

Dil içi boşluk; bir dilin sözvarlığında ya da dilbilgisel özelliklerinde görülebilecek boşluktur ve bu boşlukların varlığı başka bir dille karşılaştırma yapılmasına bağlı değildir. Dilin kendi sistemi içinde görülen dil içi boşluklar, görüldüğü dil düzeyine göre sözlüksel boşluklar ve dilbilgisel boşluklar olmak üzere ikiye ayrılır.

Diller arası boşluklarda olduğu gibi dil içi boşlukların da en çok görüldüğü dil düzeyi dilin sözvarlığı ya da sözlüksel düzeyidir. Sözlüksel boşluk; bir dilin, konuşurlarının zihinlerinde var olan bir kavramı ifade edecek sözlüksel ögeye sahip olmamasından doğan boşluktur.

Dillerin sözvarlığı, çok uzun bir dönemin birikimleriyle oluşur. Dilin ortaya çıkışıyla başlayan sözcük üretimi zaman içinde gelişerek devam eder. Sözcük üretiminin kısa süreli de olsa yetersiz kaldığı durumlarda ise kalıcı olmasa bile geçici sözlüksel boşluklar ortaya çıkar. Dilin kavramları karşılamada yetersiz kalması olarak düşünülünce ilk bakışta pek de mümkün değil gibi görünse de bir dilde boşluğun olması o dilin herhangi bir açıdan kalıcı olarak eksik ya da yetersiz olduğunu göstermez. Aksine boşlukları kısa sürede herhangi bir yolla telafi etmesi açısından dilin ne kadar işlevsel olduğunun kanıtıdır. Bir dilin sözvarlığında bulunmayan bir sözlüksel öge için boşluk diyebilmenin, temelde iki koşulu vardır:

i. Benzer bir kavramın o dilde sözlükselleşmiş olması

ii. Kavramın, dili konuşanların zihinlerinde var olması

Burada kastedilen sözlükselleşme, Bozkurt'un çalışmasında bahsettiği dört farklı sözlükselleşme yaklaşımından biri olan "farklı biçimlerde oluşturulmuş ya da yeni anlam kazanan yapıların söz varlığına girme süreci"dir (2016: 21).

Dilbilgisel boşluk, herhangi bir dilin kendi dilbilgisel sistemi içinde görülen boşluktur. Dilin sistemindeki bir boşluktan söz etmek, o dilin işleyişinde kimi aksaklıkların meydana gelmesi bu yüzden de böyle bir durumun mümkün olamayacağı şeklinde yorumlanabilir çünkü bir dilin dilbilgisi açısından kendine yetemiyor olması mantığa uygun değildir. Aslında burada kastedilen boşluk, sistemsizlik ya da sistemin yetersizliği değil bir dilin dilbilgisel sistemindeki farklılıklardır.

Dilbilgisel boşlukların daha iyi anlaşılması için Türkçe kişi ulamının işaretleyicilerine bakılabilir. Türkçede bu ulam üç teklik üç de çokluk olmak üzere altı kişiyi kapsar ve çekim bu kişilere göre yapılır. Kişi ulamının işaretleyicileri ise adıl kaynaklı, iyelik kaynaklı ve emir/istek tarzı olmak üzere üçe ayrılır. Adıl kaynaklı kişi biçimbirimleri görülen geçmiş zaman, dilek-şart ve emir dışındaki bütün zaman ve tarz

biçimbirimleri üzerine gelir. Türkçede kişi ulamı için 3. teklik kişi çekiminde hem adıl kaynaklı hem de iyelik kaynaklı bir biçimbirim olmadığı, bu çekimin sıfır biçimbirimle yapıldığı görülür. Benzer bir durum emir/istek çekiminin 2. teklik kişisi için de söz konusudur. Kişi ulamı altı kişiyi kapsadığı halde işaretleyicilerde yüzey yapıda biçimsel bir boşluk vardır. Bahsedilen kişi çekimlerinin her birinin kendi paradigması içinde tek bir kişi için biçimsel boşluk olması dilin boşluğu en az çaba yasası gereği oluşturduğu ve dil kullanıcısı için kullanımda asla boşluk algısı yaratmadığı şeklinde yorumlanabilir. Yani bir boşluk vardır ancak dil bunu paradigmadaki diğer kişilerden bu şekilde ayırarak anlam karışıklığının önüne geçmiştir.

5. Dilsel Boşluğun Telifisi

Dilde, kimi durumlarda bazı boşluklar görülsede bunlar geçici boşluklardır ve dil kendi sistemi içinde bu boşlukların telifisine imkân verir. Fischer'ın da ifade ettiği gibi "sözlüksel boşluk" ifadesi yapıyla ilgilidir. İşlevsel olarak bi boşluk söz konusu değildir çünkü herhangi bir kavram, kendisini karşılayan sözlüksel bir birim yoksa dilsel bir açıklamayla da ifade edilebilir. Örneğin "ölü bitki" için dilde sözlüksel bir ifade olmadığı halde "ölü bitki" açıklaması işlevsel olarak bu boşluğu doldurmaktadır (2000: 4). Dilsel boşlukların türüne göre telafi yolları da farklılaşır. Diller arası ve dil içi boşluklar olmak üzere temelde ikiye ayırdığımız boşluklardan çeviri sırasında oluşan diller arası boşlukların telifisinde yaygın olarak "alıntı sözcükler" ve "açıklayıcı karşılıklar" kullanılırken, dil içi boşluklarda "mecaz", "kodlama" "anlık oluşum", "geri oluşum" ve "çok anlamlılık" gibi yollar tercih edilir.

6. Türkiye Türkçesinde Dilsel Boşluk Örnekleri

Bir dilin sözcüklerindeki boşlukları tespit etmek için öncelikle boşlukların taranacağı sözlüksel alanların belirlenmesi gerekir. Aşağıda

- i. akrabalık adları
- ii. hayvan adları
- iii. renk adları

alanlarından boşluk örnekleri bulunmaktadır. Bu alanlardaki olası sözlüksel boşlukların tespiti için daha önce bu alanlarda yapılmış çalışmalardan ve sözlüklerden tarama yapılacak, bulunan örnekler sözlüksel boşluk tespit ölçütleri çerçevesinde değerlendirilecektir.

Akrabalık adları alanındaki sözlüksel boşlukların taranmasında Adıgüzel'in (2014) "Sosyal Antropolojiye Göre Akrabalık Sistemleri ve Türkiye Türkçesindeki Akrabalık Adları" başlıklı yüksek lisans tezi kullanılmıştır.

Tablo 1. Sıfır Kuşağındaki Akrabaların Cinsiyete Göre Adları

Akrabalık ilişkisi	Alt Anlamlılık -Üst Anlamlılık		
	Karşılıklı		Kız ve erkek
	Kız	Erkek	
halanın çocuğu	hala kızı (kuzin)	hala oğlu (kuzen)	yeğen
amcanın çocuğu	amca kızı (kuzin)	amca oğlu (kuzen)	yeğen

teyzenin çocuğu	teyze kızı (kuzin)	teyze oğlu (kuzen)	yeğen
dayının çocuğu	dayı kızı (kuzin)	dayı oğlu (kuzen)	yeğen
kardeş	kız kardeş	erkek kardeş	kardeş
karının kardeşi	baldız	kayınbirader	-
kocanın kardeşi	görümce	kayınbirader	-
kardeşin eşi	yenge	enişte	-
karının kardeşinin eşi	-	bacanak	-
kocanın kardeşinin eşi	elti	-	-

Sıfır kuşağındaki akrabalık adlarında hem karşılık hem de üst anlamlılık açısından kimi boşluklar vardır. Halanın, amcanın, teyzenin ve dayının kız çocuğu için “kuzin” sözcüğü vardır. Buna göre her ne kadar satır ve sütunlar dolu gibi görünse de aynı sözcüğün dört farklı akraba için kullanılması sözlüksel boşluklara ve bu boşlukların bir sözcüğün çok anlamlı kullanımıyla telafi edildiğine işaret eder. Ayrıca bahsedilen akrabaların adları Türkiye Türkçesi ağızlarında “hala kızı, amca kızı, emmi kızı, teyze kızı, dayı kızı” gibi açıklayıcı karşılıklarla da telafi edilebilmektedir.

Halının, amcanın, teyzenin ve dayının oğlu için de yukarıdakine benzer bir durum söz konusudur. Bu akrabaların tamamı için “kuzen” sözcüğü kullanılır. Dolayısıyla bunlar için de boşluklar ve boşlukların çok anlamlılıkla telafisi görülmektedir. Türkiye Türkçesi ağızlarında bu akrabaların adları “hala oğlu, amca oğlu, emmi oğlu, teyze oğlu, dayı oğlu” gibi açıklayıcı karşılıklarla da telafi edilebilmektedir.

Halının, amcanın, teyzenin ve dayının kız ve erkek çocuklarının adlarını üst anlamlılık açısından incelediğimizde Güncel Türkçe Sözlük’e göre bunların tamamının “yeğen” sözcüğüyle karşılandığını görüyoruz. Yaygın kullanım ise tamamı için “kuzen” sözcüğünün tercih edilmesi yönündedir. Burada hala, amca, teyze ve dayı çocuklarının her bir satırdaki cinsiyete göre durumlarında boşluklar vardır. Telafisi yine aynı sözcüğün çok anlamlı kullanılmasıyla yapılmıştır.

Kardeşler için cinsiyete göre “kız kardeş” ve “erkek kardeş” sözcükleri ayrı ayrı kullanılmaktadır ve “kardeş” üst terimi vardır ancak bu sözcükler açıklayıcı karşılık niteliğindedir. Bunun yanında kişinin kendisinden büyük olan kardeşleri için de cinsiyete göre “abla” ve “ağabey” sözcükleri vardır ancak küçük kardeşlerin cinsiyet ayrımı yapılmamıştır. Bununla birlikte Türkiye Türkçesi ağızlarında büyük kardeş için “balı, çele, dada, ede, kada, öke, kalca, kelci, paşa” sözcükleri; küçük kardeş için “dudu, eke, eti, gaga, here, icem, kacı, kada, kadı” sözcükleri de kullanılmaktadır (Adıgüzel, 2014: 55).

Karının kardeşlerinden kız olanı için “baldız”, erkek olanı için ise “kayınbirader” sözcükleri kullanılmaktadır ancak bunların her ikisi için kullanılacak bir üst terim yoktur. Burada üst anlamlılık açısından bir boşluk söz konusudur. Kocanın kız kardeşi

için “görümce” sözcüğü kullanılırken erkek kardeşi için karının erkek kardeşi için kullanılan “kayınbirader” sözcüğü kullanılmaktadır. Aynı sözcüğün iki farklı akraba için kullanılması bir boşluğun çok anlamlılıkla telafi edildiğini göstermektedir. Ayrıca hem karının hem de kocanın kız ve erkek kardeşlerinin ikisi için kullanılabilecek üst terimlerin bulunmaması da sözlüksel boşluklara işaret eder.

Tablo 1’de kardeşlerin eşi satırında, kız kardeşin eşi için “enişte”, erkek kardeşin eşi için “yenge” sözcüklerini görüyoruz ve boşluk yok gibi görünüyor ancak enişte ve yenge sözcükleri Türk akrabalık sisteminde birden çok akraba için kullanılan sözcüklerdir. Eğer bu sözcükleri sıfır kuşağında kişiye daha yakın olması nedeniyle kardeşlerin eşlerinin adları kabul edersek bu satırda karşıtlık açısından boşluk olmadığı doğrudur. Bu satırda yalnız üst anlamlılık açısından üst anlamlı sözcük boşluğu vardır. Enişte ve yenge sözcüklerinin diğer kuşaklardaki akrabalar için kullanımına ilgili tabloların açıklamalarında tekrar değinilecektir.

Karının kız kardeşinin eşi için “bacanak” sözcüğü kullanılır ancak karının erkek kardeşinin eşi için bir sözcük yoktur. Kocanın kardeşlerinin eşleri için ise tam tersi bir durum söz konusudur. Kocanın erkek kardeşinin eşi için “elti” sözcüğü vardır ancak kocanın kız kardeşinin eşi için bir sözcük bulunmaz. Ayrıca hem karının kardeşlerinin eşleri hem de kocanın kardeşlerinin eşleri için üst terimler de yoktur. Türkiye Türkçesi ağızlarında karının erkek kardeşinin eşi için “yenge”, kocanın kız kardeşinin eşi için “enişte” sözcükleri kullanılmaktadır ancak bu sözcükler pek çok farklı akraba için kullanılan genel akrabalık adlarıdır.

Sözlüksel boşluk örneklerinin tarandığı ikinci alan “evcil hayvan adları”dır. Evcil hayvanlardan seçilen on beş türün *cinsiyet ayrımı*, *tür-yavru ayrımı* ve varsa *yaşa göre ayrımı* dikkate alınarak tablo üzerinde boşluk taraması yapılmıştır. Boşlukların tespiti için ölçünlü dildeki sözlükselleşmiş ögeler TDK Güncel Türkçe Sözlük’ten taranmıştır.

Tablo 2. Sığır Türünün Cinsiyete ve Yaşa Göre Adlandırılması

		Dişi	Erkek	Dişi ve Erkek
Tür		inek	boğa (öküz)	sığır
Yavru		-	-	buzacağı (Dana)
Yaş	1	düve	tosun	-
	2	düve	tosun	-

Türkiye Türkçesi ağızlarında oldukça ayrıntılı bir adlandırma sistemi olan “sığır” türünün ölçünlü dildeki adlandırma sisteminde kimi sözlüksel boşluklar görülür. “Sığır”, bu türün erkek ve dişisi için kullanılan üst anlamlı bir sözcüktür. Ayrıca dişi sığır için “inek”, erkek sığır için ise “boğa (öküz)” sözcükleri hem ölçünlü dilde hem de ağızlarda yaygın bir şekilde kullanılan sözcüklerdir. Bunun yanında inek sözcüğü üst kavramlaşmaya doğru gitmekte ve hem erkek hem de dişi sığır için kullanılmaktadır. Sığırın yavrusuna “buzacağı” ya da “dana” denirken yetişkin sığırlarda erkek dişi ayrımına göre farklı adlandırmalar yapılmasına rağmen yeni doğan sığırların adlarında erkek dişi ayrımına gidilmemiştir. Bu durumda sığır yavrusu için cinsiyet karşıtlığı bakımından sözlüksel boşluk söz konusudur. Bununla birlikte belli bir yaşa gelmiş sığır yavrusu için erkek olana “tosun” dişi olana “düve” denmiş ancak bunlar için de üst

anlamalı bir sözcük kullanılmamıştır. Burada ise alt anlamlılık ve üst anlamlılık açısından bir boşluk vardır.

Sözlüksel boşluk taraması yapacağımız alanlardan biri de renk adlarıdır. Boya sanayii renklerin ve renk tonlarının en çok kullanıldığı alandır. Renk tonları sayısının oldukça fazla olması ve her renk tonunun adlandırılması mümkün olmadığı için bu alanda sözlüksel boşlukların bulunması kaçınılmazdır. Aşağıda ana ve ara renklerin bir boya firmasındaki² tonları incelenmiştir.

Tablo 3. Sarının Tonları

Sarı								
KEHRIBAR 210	KEHRIBAR 205	KEHRIBAR 215	KEHRIBAR 200	KEHRIBAR 195	İŞİLTİ 35	İŞİLTİ 30	İŞİLTİ 25	İŞİLTİ 20
İŞİLTİ 15	İŞİLTİ 65	İŞİLTİ 60	İŞİLTİ 55	İŞİLTİ 50	İŞİLTİ 45	İŞİLTİ 95	İŞİLTİ 90	İŞİLTİ 85
İŞİLTİ 80	İŞİLTİ 75	İŞİLTİ 125	İŞİLTİ 120	İŞİLTİ 115	İŞİLTİ 110	İŞİLTİ 105	İŞİLTİ 155	İŞİLTİ 150
İŞİLTİ 145	İŞİLTİ 140	İŞİLTİ 135	İŞİLTİ 185	İŞİLTİ 180	İŞİLTİ 175	İŞİLTİ 170	İŞİLTİ 165	İŞİLTİ 215
İŞİLTİ 210	İŞİLTİ 205	İŞİLTİ 200	İŞİLTİ 195	İŞİLTİ 245	İŞİLTİ 240	İŞİLTİ 235	İŞİLTİ 230	İŞİLTİ 225
LİMONİ 125	LİMONİ 120	LİMONİ 115	LİMONİ 110	LİMONİ 105	LİMONİ 155	LİMONİ 150	LİMONİ 145	LİMONİ 140
LİMONİ 135								

Sarının tonları için üç renk adı kullanılmıştır: Kehribar, ışıltı ve limoni. Oysa tabloda elli beş sarı renk tonu görülmektedir. Ölçünlü dilde bunlardan kehribarla ilgili “kehribar gibi” ifadesi, “sapsarı, koyu sarı” karşılığıyla kullanılmaktadır. “İşıltı” ise renkle ilgili herhangi bir anlama sahip değildir. “Limoni” ölçünlü dilde “limon renginde olan, yeşile çalan açık sarı” anlamıyla kullanılmaktadır.

Kehribar adı, sarının beş tonu için kullanılmıştır. Işıltı ise sarının kırk tonunu karşılamaktadır. Limoni, sarının on tonuna işaret etmektedir. Bu üç renk adını birer ton için kullanacak olursak yukarıdaki elli iki ton için sözlüksel boşluktan bahsedebiliriz. Bu boşluklar kehribar, ışıltı ve limoni adlarına sayısal kodlar eklenerek telafi edilmiştir.

²Geniş bilgi için bk. (Çevrimiçi), <http://modaboyarenkleri.com/marshall-boya-2016-2017-ic-cephe-duvar-renkleri-kartelasi.html/populer-ic-cephe-duvar-boyasi-renkleri-katalogu-marshall-boya-2016>, 13 Ekim 2019.

Sonuç

“Boşluk”; fizik, felsefe, mantık, sosyoloji, matematik, hukuk ve mimari gibi birçok bilimin üzerinde durduğu bir kavramdır. Her bilim için boşluk algısı ve boşluğun işlevi farklılık gösterdiği için boşluk tanımı da her bilimde farklılık göstermektedir. Farklı bilim dallarındaki araştırmalar dikkate alındığında yaygın görüşün “mutlak boşluğun” olamayacağı sonucuna varılır. Boşluk tam olarak boş değildir, en iyi boşlukta bile kimi varlıklar saklıdır ve boşluk yüksek derecede enerji üreten bir yapıdır.

Fizik, felsefe, matematik, mimari, hukuk ve sosyoloji alanlarındaki boşluk kavramıyla bire bir örtüşmemekle birlikte dilde de kimi boşluklar vardır. Dilsel boşlukların sebebi bir kavramın yokluğu ya da kimi özellikleri olabilir. Boşluk üzerine yapılan çalışmalarda “kavramsal boşluk, dilsel boşluk, sözlüksel boşluk, kültürel boşluk” kavramlarının tanım ve tasnifinde karışıklıklar vardır. Kavramsal ve kültürel boşluklar kimi çalışmalarda dilsel boşluklara dahil edilmemiş kimilerinde ise dilsel boşlukların türleri arasında sayılmıştır. Bu çalışmada boşlukla ilgili çalışmalardan hareketle yeni tanımlar ve yeni bir tasnif yapılmıştır.

Bir dilde bulunmayan her birim için sözlüksel boşluktan bahsetmek doğru değildir. Herhangi bir dilsel ögenin bulunmamasının “boşluk” olarak değerlendirilebilmesi için öncelikle kavram olarak var olması daha sonra da aynı sözlüksel alanda sözlükselleşmiş eşin bir kavramın olması gerekir. Dilin, kullanıcısının ihtiyacını karşılayamadığı durumlarda boşluk oluşur denebilir ancak bu durum sürekli değildir ve boşluklar da mutlak değil görece boşluktur. “Boşluk” ifadesi ilk bakışta dilin eksikliği ya da ihtiyacı karşılamaması olarak algılanabilir. Kimi araştırmacıların da dilin ihtiyacı karşılamadığı durumlarda boşlukların oluştuğu görüşünü savunduğu görülmüştür ancak bu çalışmada boşluk olarak adlandırılan durumlar dildeki mutlak ve sürekli boşlukları ifade etmemektedir. Bu sebeple çalışmada bu boşlukların “olası” ve “görece” boşluk olduğu ifade edilmiştir. Dilin boşlukları farklı yollarla telafi imkânı sunması da bu görüşü desteklemektedir.

Dilsel boşlukların tespiti için kullanılacak yöntemler olmakla birlikte bir dildeki bütün boşlukların tespiti olanaksızdır. Özellikle sözcükte bulunan bütün boşlukların tespit edilebilmesi için dilin sözcükte eksiksiz bir şekilde yansıtan sözlüklere ihtiyaç vardır. Bunun yanında dil canlı bir varlıktır ve sürekli bir değişim içindedir. Zihinlere giren yeni kavramlar nedeniyle dil, yeni sözcüklerin türetilmesine de her zaman açıktır. Bu da boşlukların tespitini zorlaştıran diğer bir etkidir. Sözlüksel düzeydeki dilsel boşlukların tespitinde kullanılacak ölçütler; alt ve üst anlamlılık, karşıt anlamlılık, sözlükselleşme değişimleri, parça-bütün ilişkisidir. Dilbilgisel düzeydeki boşluklar için dilin işletim ve türetim sistemi açısından tarama yapılmalıdır. Diller arası boşluklar söz konusu olduğunda ise karşılaştırılan dillerin adlandırma sistemleri, o dilleri konuşanların zihinlerindeki kavramlar ve o dillerin ait olduğu kültürlerin boşluk tespitinde dikkate alınması gerekir.

Boşluklar; oluştuğu durumlar, boşluk sebepleri ve dilin hangi düzeyinde oluştuklarına bakılarak aşağıdaki türlere ayrılır:

Diller arası boşluk

- i. Ses düzeyinde boşluk
- ii. Sözlüksel düzeyde boşluk

iii. Dilbilgisel ulam düzeyinde boşluk

Dil içi boşluk

i. Sözlüksel boşluk

ii. Dilbilgisel boşluk

Dil kendi sistemi içinde boşlukların telafisine imkân verir. Bunlara dilsel boşluk telafi yolları adı verilir ve şu şekilde sıralanır:

i. Alıntı sözcüklerle telafi

ii. Açıklayıcı karşılıkla telafi

iii. Kodlamayla telafi

iv. Anlık oluşumla telafi

v. Geri oluşumla telafi

vi. Çok anlamlılıkla telafi.

Kaynaklar

- Adıgüzel, E. (2014). *Sosyal Antropolojiye Göre Akrabalık Sistemleri ve Türkiye Türkçesindeki Akrabalık Adları*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Aksan, D. (2016). *Anlambilim (Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Akşehirli, S. (2013). Türkçede AD+II : AD+sız Karşıtlık Örüntüsü ve Olası Sözlüksel Boşluklar. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 2013/2, 49-63.
- Boz, E. (2015). *Bir Gösterge Modeli Olarak Dil: Türk Dili*, Ankara: TDK Yayınları, Kasım-Aralık, C: CIX, 767-768, 30-33.
- Bozkurt, F. (2016). *Genel Sözlükler İçin Sözlük Birim Seçimi Ölçütleri*. Doktora Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Crilly, T. (2014). *Gerçekten Bilmeniz Gereken 50 Matematik Fikri*. (çev. Cem Duran), İstanbul: Domingo Yayınevi.
- Cruse, D. A. (2006). *A Glossary of Semantics and Pragmatics*. Edinburg: Edinburg Üniversitesi Press.
- Cushing, J. T. (2006). *Fizikte Felsefi Kavramlar 2* (çev. B. Özgür Sarıoğlu). İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Çakmak, O. (2010). *Kuantum Ne Demektir? Kuantum Düşünce Tekniğini İslam'a Göre Nasıl Açıklayabiliriz?*, (Çevrimiçi) <https://sorularlailamiyet.com/kuantum-ne-demektir-kuantum-dusunce-teknigini-islama-gore-nasil-aciklayabiliriz-0>, 9 Ekim 2019.
- Deligeorges, S. (1987). *Boşluk Enerjisi* (çev. Hanaslı Gür). *Bilim ve Teknik*, 231, 18-20.
- Fischer, A. (2000). *Lexical Gaps, Cognition and Linguistic Change: Lexicology, Semantics and Lexicography*. *Selected papers from the fourth G. L. Brook symposium*, 1-18.

- Grinko, N. (2014). Kültürdilbilim: Özü ve Yöntemi (çev. Canan Paşalıoğlu): *Kültürdilbilim, Temel Kavramlar ve Sorunlar*, O. Kozan (Editör), Ankara: Gazi Kitabevi, 11-15.
- Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts, (Çevrimiçi) 13 Ekim 2019.
- Hançerlioğlu, O. (1989). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hartmann, R. R. K. ve James, G. (1998). *Dictionary of Lexicography*. London: Routledge Publishing.
- Ifrah, G. (1998). Rakamların Evrensel Tarihi, 6. Cilt, *Hint Uygarlığının Sayısal Simgeler Sözlüğü* (çev. Kurtuluş Dinçer). Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Ivir, V. (1977). Lexical Gaps: A Contrastive View. *Studia Romanica et Anglica Zagrabienasia*, Temmuz, 43, 167-176.
- İlbaş, S. (2019). *Türkiye Türkçesinde Dilsel Boşluk*. Doktora Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Kara, D. (2016). "Boşluğun Anlamlılığı", (Çevrimiçi) <http://devabilkara.com/boslugun-anlamliligi/>, 10 Ekim 2019.
- Kolman, M. (2011). *Lexical Gaps in Czech as Compared with English: Their Identification and Characterization*. Yüksek Lisans Tezi. Prag: Karlova Üniversitesi.
- Kozan, O. (2014). *Rus ve Türk Gazete Haber Başlığı Dili-Kültürdilbilimsel Yaklaşım*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Lyons, J. (1977). *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marshall Boya 2016-2017 İç Cephe Duvar Renkleri Kartelası, <http://modaboyarenkleri.com/marshall-boya-2016-2017-ic-cephe-duvar-renkleri-kartelasi.html/populer-ic-cephe-duvar-boyasi-renkleri-katalogu-marshall-boya-2016> (Çevrimiçi) 13 Ekim 2019.
- Pekşen, A. (2009). "Sıfır Hakkında Bazı Şeyler-I", <http://www.izinsizgosteri.net/new/?issue=58&page=1&content=478>, (Çevrimiçi) 9 Ekim 2019.
- Saatçigil, S. (2012). "Hiçlik Mi Dediniz?", (Çevrimiçi) <https://fiziginsahi.wordpress.com/2012/11/06/hiclik-mi-dediniz/>, 9 Ekim 2019.
- Proost, K. (2007). *Conceptual Structure in Lexical Items: The Lexicalisation of Communication Concepts in English, German and Dutch*. Filadelfia: John Benjamins Publishing.
- Suğur, N. (2012). *Sosyolojiye Giriş*. Eskişehir: AÖF Yayınları.
- Wikipedia, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Es%C3%AEr>, (Çevrimiçi) 9 Ekim 2019.
- Zollmann, A. vd. (2006). Bridging the Inflection Morphology Gap for Arabic Statistical Machine Translation. *Proceedings of the Human Language Technology Conference of the North American Chapter of the ACL*, Haziran, 201-204.

